

35.36x37.47	1/3	עמוד 46	מוסף הארץ - הארץ	09/02/2024	89200701-7
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

משבר האקלים מצמית, ועד כה גם סופרים התקשו לעסוק בו בכתיבתם. אלא שבאחרונה משהו נפרץ **ניר חסון** עמוד 46

מפתיע שהצלחנו לשרוד עד כה בלי לשרוף את עצמנו לחלוטין

שורה של ספרים מתארים את הכישלון הבולט של המין האנושי בהתמודדות עם משבר האקלים. התיאורים המחרידים במיוחד מוקדשים למי שהכחישו את הסכנה עד לרגע האחרון **ניר חסון**

צוותי חילוץ ממתנינים מחוץ לפורט מקמרי, ב-2016. רק מספרים נותרו מהשריפה
צילום: Cole Burston / AFP

7.64x27.17	2/3	47 עמוד	הארץ - מוסף הארץ	09/02/2024	89200699-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

●●● פורט מקמרי היא עיירה גדולה בלב יערות העד העצומים של מדינת אלברטה בקנדה. זו אינה עיר רגילה, אלא מה שנקרא בוס־טאון – עיר שצומחת במהירות בלתי רגילה כדי לנצל משאב טבע רווחי במיוחד, בדומה לעיירות במערב רב בזמן הבהלה לזהב. הזהב של פורט מקמרי הם חולות הזפת (Oil Sands), מאגר עצום בגודל לוו של נפט גולמי שספוג בעפר ובסלעים שמתחת לעיירה וליערות שמקיפים אותה. הפקת הנפט הזה יקרה, מזהמת ופולטת גזי חממה יותר מכל סוג נפט אחר בכדור הארץ. המכרות העצומים שבנו חברות הנפט סביב פורט מקמרי הם מיצירי האדם הבודדים שנראים בבירור מהחלל. תושבי העיירה הם אנשים קשורים שנוהגים בכלים הנדסיים שדי-9 נראה לידם כמו טרקטורון. הם מרוויחים כסף רב, חיים בבתים פרטיים ומרווחים, מחזיקים ברכבי שטח גדולים ונוהגים לצוד ולדוג. כמעט בכל בית יש נשק ותחמושת, גריל ענק בחצר ומקפיא בשרים במוסך.

במאי 2016 החלום של תושבי העיירה הפך לסיטו. שריפת יער עצומה יצאה משליטה וכבשה את העיר בסופת־אש שלא נראתה מעולם באמריקה הצפונית. כבאים ותושבים תיארו איך בתים ענקיים התאדו בתוך חמש דקות. ערימות מסמרים היו הדבר היחיד שנותר מהבתים, שכן אפילו הכיורים והאסלות התפוררו מהחום. מכלי הדלק ברכבים, מכלי הגז בגריל והתחמושת שהיו בבתים רבים התפוצצו. העיירה פונתה עד אחרון תושביה בזמן שהאש שלטה בה במשך כמה ימים. כשהחשמל הופסק, כמויות אדירות של בשר נרקבו במקררים. את ריח העשן החליף ריח הריקבון.

למרות האסון הנורא, שקשור קשר ישיר לעיסוקם של תושבי פורט מקמרי – ייצור ושריפת דלקי מאובנים – מיד לאחר השיקום, חזרו חברות הנפט להפעיל את המכרות ובתי הויקוק. פרנסי העיר, ראשי מדינת אלברטה וחברות הנפט המשיכו להיאבק נגד כל שינוי במו־דל הכלכלי של האזור, שבמרכזו המשך כרייה ועיבוד של חולות הזפת. בטווח הארוך, גורלה של פורט מקמרי כנראה נחרץ. בשנים שחלפו מאז השריפה, יותר ויותר בנקים וחברות משכו ידיהם מהשקעות בתעשיית הנפט של אלברטה. פחות ופחות צעירים מסכימים לקשור את גורלם בתעשייה הזאת. ממשל ביידן ביטל את מיזם צינור הנפט קייסטון שהיה אמור להזרים עוד נפט מאלברטה לארה"ב, והסבלנות הפוליטית כלפי הזיהום העצום והמחיר הפחמני האדיר של עיבוד חולות הזפת הולכת ופוחתת.

סיפורה של פורט מקמרי נקרא כמשל בולט לכישלון האנושות בהתמודדות עם משבר האקלים. אנחנו, כמיין ביולוגי, מתעלמים מהסכנה, מדחיקים אותה ומכחישים אותה עד שהאסון מכה בנו. גם אז אנחנו מתעקשים לשוב ולדבוק באורח החיים הישן והמסוכן שהביא אותנו אל האסון.

את סיפורה של פורט מקמרי הביא הסופר הקנדי ג'ון ויילנט בספר "A – Fire Weather – True Story from a Hotter World", שראה אור באחרונה. ויילנט מספר את סיפור השריפה דקה אחרי דקה – ממפקד מכבי האש שמרגיע את הציבור בראיון בתחנת רדיו מקומית, ותוך כדי כך רואה את האש מתקרבת דרך החלון; דרך

20.18x27.47	3/3	עמוד 48	הארץ - מוסף הארץ	09/02/2024	89200700-6
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינון 80790					

לקראת סופו הוא מזכיר את "אלטנוילנד" של בנימין זאב הרצל – אוטופיה שיורדת לפרטי פרטים במאמץ לשכנע את הקורא שלא מדובר באגדה, אלא במציאות אפשרית. מי שהצליח השנה לפרוץ מעל לדיקטטיות ולהמציא מחדש את ספרות האקלים הוא הסופר האמריקאי הצעיר סטפן מרקלי, שכתב את רומן האקלים הטוב ביותר עד כה: "The Deluge" – יצירה מונומנטלית בת לא פחות מ-880 עמודים. זה ספר מרהיב ומפחיד, מעורר קבס אבל נצמד לאמת המדעית. סטיבן קינג כתב שזה הספר הטוב ביותר שהוא קרא בשנה שעברה, ושהוא "מפחיד יותר מ-'The Stand' (רומן של קינג שמתאר אפוקליפסה אפידמיולוגית, ג.נ.ח). מפני שהוא אמיתי". הספר עוקב אחרי שלל גיבורים ונבלים, מדענים, פוליטיקאים, פעילי אקלים ואקרטוריסטים, מ-2015 ועד 2040. הסיפור מסופר מעשרות נקודות מבט – בגוף ראשון, שני ושלישי, בציטוט מסמכים ותמלול כתבות בעיתונות. איכשהו בליל המתודות הספרותיות האלו לופת את הקורא (או המאזין במקרה שלי, הלוואי שהיה לי את הזמן להקדיש לקריאת ספרי אקלים באורך כזה). הספר לא מנסה לחנך או לשרטט תוכנית פעולה, אלא מתאר מציאות וועתית אבל ריאלי עם תפניות חדות. האקלים

הנפט ופוליטיקאים פופוליסטים. אלא להפך, כי בינתיים, אי-הודאות פועלת לרעתנו. אף מדען לא יכול היה לנחש, למשל, את הקפיצה המטאורית של הטמפרטורה בעולם ב-2023 ואת שלל האירועים החריגים שנלוו אליה – מהוריקן ים-תיכוני שהטביע אלפים בלוב ועד גל השריפות שמאיים לשנות את פניה של קנדה. באוגוסט 2021 יצאו שני הורים צעירים, ג'ונתן ג'ריש ואלן צ'ונג, עם בתם בת השנה והכי לב המשפחתי לטיול לא ארוך ברכס ההרים סיירה נבדה. למחרת נמצאו ארבעתם מתים על השביל. החוקרים חשבו שהם נחשפו לגז שנפלט מהאדמה, שתו מים מזוהמים באצות רעילות ואפילו העלו סכרה על רצח והתאבדות. לבסוף התברר שהארבעה מתו מחום. הגוף שלהם קרס בשל תנאי חום כבדים. סיפורם מובא בספר חשוב נוסף שהתפרסם השנה, "The Heat Will Kill you First". לטענת מחברו, ג'ף גודל, בעוד אנחנו נוטים לעסוק בדרמות הגדולות ובמופעי הזיקוקים של משבר האקלים – הסופות, השריפות והשיטפונות, מסתובב בינינו הרוצח האמיתי – החום. הגוף האנושי פשוט לא יהיה מסוגל להתמודד עם הטמפרטורות של העולם החדש והוא קורס. יותר אנשים מתים מחום בכל שנה מאשר מכל שאר אסונות הטבע ביחד.

מפעיל בולדוור שמחריב את בתי השכנים שלו במאמץ נואש לבלום את האש; ועד לסיפורו של אחד התושבים, שמסכן את עצמו ומתחזה לאיש כוחות הביטחון כדי להציל את אופנוע ההארלי דווייסון שלו. את התנהגות האש מנתח ויילנט בהשוואה לשריפה אחרת – מבצע "גמורה" (עמ' 194). שביצעו בעלות הברית בהמבורג במאי 1945. אז, בתכנון מראש, הצליחו חילות האוויר של בריטניה וארה"ב לגרום להיווצרות סופת אש. ויילנט מתאר בפירוט את האופן שבו התמכרו הכלכלה והחברה האנושית לאש שמוזנת מדלק מאובנים. בכל רגע נתון מאות מיליוני מנועים ברחבי העולם מציתים אינספור להבות. בחישוב פשוט, הוא מראה שישנן יותר הצתות של אש על ידי בני האדם מדי יום מאשר כוכבים בגלקסיה. החישוב מתבסס על העובדה שכל ס"ב כוב מנוע – ובמכונית שנוסעת לעבודה, המנוע מסתובב כמה עשרות אלפי פעמים – הוא הצתה. למעשה, זה מפתיע שהצלחנו להגיע עד כה בלי לשרוף את עצמנו לחלוטין. במחשבה שנייה, אנחנו כבר שורפים את עצמנו. הספר יצא לאור רגע לפני עונת השריפות הקטסטרופלית-באמת שנחתה על קנדה בקיץ האחרון, שבה נשרפו שטחים גדולים פי שמונה משטח מדינת ישראל, ופי שישה יותר גדולים מהממוצע הרב שנת.

"Fire Weather" הוא ספר אחד מתוך גל חדש של ספרות בנושא משבר האקלים שיצא בשנה החולפת. כמשך שנים נראה היה שסופרים ועיתונאים רבים מתקשים להתמודד עם גודל המשימה של כתיבה על המשבר המפחיד מכולם, וגולשים לדיקטטיות ומטיפונות – או גרוע מכך, נגררים בידי מכחישי אקלים לשלולית מי האפסיים של הוויכוח על עצם קיומו של המשבר. אולם באחרונה נפרצה הדרך ושלל ספרים מעייקים ומעוררי מחשבה עלו על המדף.

ספר חשוב נוסף שיצא השנה הוא "Our Fragile Moment" של פרופ' מייקל מאן – מהחשובים בחוקרי האקלים בעולם, שספרו הקודם "The New Climate War" הוא מדריך חובה למדע ולפוליטיקה של משבר האקלים. בספרו הקודם תיאר מאן בלשון בהירה את תולדות מדע האקלים ואת תולדות ההכחשה והמליצה במדענים מצד חברות הנפט, ומצד מדינות-נפט כגון סעודיה ורוסיה. מאן עצמו היה אחד מקורבנות הרדיפה הזאת ב-2009, במסגרת מתקפת סייבר שבה הודלפו מיילים שלו ושל מדענים אחרים. ההתכתבויות פורסמו באופן מסולף, כך שישתמע מהן כביכול שהוא ועמיתיו מגזימים במכוון בחומרת משבר האקלים.

ספרו החדש של מאן חוזר אחורנית מאות מיליוני שנים כדי ללמוד משינויי האקלים שהתרחשו בכדור הארץ בעבר ללא התערבות בני האדם, ולהסיק לקחים מהחורבן העצום שהם המיטו שוב ושוב על אבותינו – מינים קדומים של צמחים ובעלי חיים. המסקנות שלו מהמסע הזה הן שסבירי שלא ניכחה. כהרגלו בשנים האחרונות הוא דוחה את תפקיד נביא הוועם ואת תחושות הייאוש מצד פעילי האקלים. מצד שני הוא מדגיש שוב ושוב ש"אי-הודאות איננה ידידה שלנו" והעובדה שאנחנו לא יודעים בוודאות מה יהיו תוצאות המעשים שלנו לא אומרת שאפשר לקחת סיכונים, כפי שטוענים דוברי חברות

במאי 2016 החלום של עיר הנפט הקנדית פורט מקמרי הפך לסיוט. שריפת יער עצומה יצאה משליטה וכבשה את העיר בסופת-אש שלא נראתה מעולם באמריקה הצפונית. בתים התאדו בתוך חמש דקות, ואפילו כוירים ואסלות התפוררו מהחום

בספרו דוחק את כל שאר המערכות – הפוליטיקה, החברה, הכלכלה – אל התפרקות בלתי נמנעת ואכזרית מאין כמותה. המערכות הפוליטיות בעולם קורסות תחת לחץ: סין הופכת לפשיסטית, בנרווגיה עולה מנהיג נאצי, ישראל מרעיבה את עזה, ובארה"ב מתמודד לנשיאות מועמד ה-PASTOR, שחקן קולנוע שמחבר מחדש את התנ"ך ומכטיח להוציא להורג כל מי שיתנגד לו. מרקלי סיפר בראיון כי התחיל לכתוב את הספר ב-2010. מאז ראינו פופוליסט בעל נטיות דיקטטוריות נכנס לבית הלבן, נגיף שמשחק את העולם, מלחמה באירופה ואלפי אירועי אקלים קיצוניים שנחשבו לבלתי אפשריים עד שהם התרחשו. רק בשבועיים האחרונים ראינו את טראמפ מפיץ סרטון שמתאר אותו כשליח האל, ילדים מורעבים וקפואים בעוה, וכנס טיהור אתני ענק בירושלים בהשתתפות שרים וחברי כנסת. כל זאת בזמן שיותר ממאה חטופים מתים לאטם במנהרות, סופה מטביעה את קליפורניה ושריפה הורגת עשרות בצ'ילה. הייאוש מעולם לא היה כה מוחשי. בלי לעשות ספווילה, מרקלי, בניגוד לרוי בינסון, לא מבטיח גאולה, אבל מזכיר שתמיד יש מקום וסיבה להמשיך להיאבק. "אני יכול להאמין", אומר אחד הגיבורים שלו, "שלמרות שאנחנו הולכים בין ההריסות האלו עכשיו, אנחנו נתחיל מחדש".

ובכל זאת, פריצת הדרך הספרותית האמיתית השנה לא היתה במדף ספרי העיון, אלא בספרות הבדיונית. ההתמודדות הבדיונית עם המשבר היא אתגר קשה. המאמץ לדחוס אירוע עצום ומורכב שנמשך על פני עשרות שנים לתוך סיפור בקנה מידה אנושי הפך את ספרות הבדיון האקלימית לעתים קרובות למתוחכמת מדי ומרוחקת. הסרט "היום שאחרי מחר" שיצא ב-2004 פתר את הבעיה באמצעות התפרקות מהירה ודרמטית של מערכת האקלים שיצרה עידן קרח חדש – אירוע מופקפק מבחינה מדעית. אדם מקיי, שיצר ב-2021 את סרט האקלים המצויין "דונט לוק אפ", עקף את הבעיה באמצעות אלגוריה, בכך שהחליף את האקלים שבשיט שדוהר לעבר כדור הארץ. הסדרה העתידנית "אקסטרפולציות" של אפל עשתה זאת באמצעות קפיצות גדולות קדימה בזמן. סופר המד"ב קים סטנלי רובינסון ניסה להתמודד עם האתגר בספר הבדיוני המפורסם ביותר על משבר האקלים עד כה: "The Ministry for the Future" שראה אור ב-2020. הספר מתחיל בתיאור מצמימת של גל חום קטלני בהודו שמטיל טל את העולם, ומספר את הקמתה של סוכנות חדשה של האו"ם לטיפול בעתיד. למרות שיש בו קטעים טובים רבים, יש בו עמודים רבים שנקראים יותר כמסמכי מדיניות מאשר רומן.